

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Факультет цивільної та господарської юстиції
Кафедра цивільного процесу

*До 150-ї річниці з дня відкриття першої
судової палати у м. Одеса*

Новели цивільного процесуального законодавства: ПРЕДСТАВНИЦТВО

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

м. Одеса, 16 травня 2019 року

Одеса
Фенікс
2019

УДК 347.9

Н 72

Укладачі:

Голубєва Н. Ю. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного процесу, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Островська Л. А. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія»;

Коробенко О. О. – асистент кафедри цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія»;

Сатановська О. В. – старший лаборант кафедри цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія».

Новели цивільного процесуального законодавства:
Н 72 представництво : матер. Міжнар. наук.-практ. конфер. ; до 150-ї річниці з дня відкриття першої судової палати у м. Одеса (м. Одеса, 16 травня 2019 року) / за заг. ред. д.ю.н., проф. Н. Ю. Голубєвої. – Одеса : Фенікс, 2019. – 200 с.

Укр. та франц. мовами

ISBN 978-966-928-404-4

УДК 347.9

Матеріали видано за авторською редакцією.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів та установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

ISBN 978-966-928-404-4

© Національний університет «Одеська юридична академія», 2019

Тріпунський Григорій Яковлевич
*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія», директор
ООО «Юридичної консалтингової компанії ДЕ-ЮРЕ»*

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ У СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ ПРОКУРОРА ЗА ОНОВЛЕНИЕМ ЦПК: ПРАКТИКА ВЕРХОВНОГО СУДУ

Представництво прокурором інтересів держави в суді є особливою формою участі у судовому процесі, виключність якої полягає у поєднанні елементів статусу самостійного учасника судового процесу та особи, що здійснює дії в інтересах інших осіб, – представника. При цьому, таке представництво здійснюється на підставі та у порядку визначеному законом, воно є не лише правом, а й обов'язком прокурора. Прокурор, здійснюючи представництво інтересів держави в суді, реалізує свої владні повноваження, і його участь у змагальному цивільному процесі несе загрозу порушення принципу рівності сторін та незабезпечення справедливого розгляду справи. Прокурор має здійснювати таке представництво лише у виключних випадках, відтак особливої актуальності набуває дослідження підстав такої участі.

Участі прокурора у судовому процесі з метою представництва інтересів приділялась значна увага у вітчизняній науково-юридичній літературі, у тому числі, Гузе К.А., Терещук Г.А, проте особливості участі прокурора за ЦПК України в редакції від 2017 року саме з урахуванням забезпечення справедливості судового розгляду досліджені недостатньо.

Представництво прокурором інтересів держави в суді передбачене ч. 1 ст. 131¹ Конституції України, проте даною нормою встановлено, що таке представництво здійснюється у виключних випадках. Такі виключні випадки, відповідно до ч. 3 ст. 23 ЗУ «Про прокуратуру», існують за сукупності наступних умов: (а) наявність порушення або загроза порушення інтересів держави, та (б) нездійснення або неналежне здійснення захисту державних

інтересів суб'єктом владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, або відсутність такого органу. Аналогічні положення наведені й у ч. 4 ст. 56 ЦПК України.

Вбачається, законодавець прагнув, щоб захист державних інтересів здійснювали перш за все ті органи державної влади або місцевого самоврядування, сфера діяльності яких охоплює відповідні інтереси. З одного боку, це сприятиме більш ефективному використанню ресурсів держави, оскільки відповідний суб'єкт владних повноважень буде більш обізнаний з обставинами конкретної справи, а з іншого боку, така особа набуватиме статус позивача чи відповідача та буде користуватись відповідними цивільно-процесуальними правами, тобто її права та можливості будуть рівними з правами та можливостями іншої сторони.

Коли ж участь у розгляді справи приймає прокурор з метою захисту інтересів держави, то спір вже не ведеться між двома особами – учасниками приватноправових відносин, хай навіть одна із цих осіб є суб'єктом владних повноважень, але реалізує свої права як особа приватного права. Вступ прокурора у справу свідчить про наявність державного інтересу у предметі спору, внаслідок чого приватноправовий спір набуває деяких елементів публічного характеру.

Слід відзначити, що прокурор користується цивільно-процесуальними правами, об'єм яких співрозмірний з об'ємом прав інших учасників, фактично він збігається з об'ємом прав особи, в інтересах якої прокурор здійснює процесуальні дії. Разом з тим, неможливо не враховувати ту роль, яку прокуратура відіграє у суспільстві, що вона є правоохоронним органом, функцією якого, поміж іншого, є підтримання державного обвинувачення у суді.

Європейський суд з прав людини неодноразово відзначав, що втручання прокурора у розгляд цивільної справи може свідчити про втручання у принцип рівності сторін, сама участь прокурора на боці однієї зі сторін може викликати відчуття нерівності в іншій стороні [1]. Підтримка ж прокурором правової позиції суб'єк-

та владних повноважень підриває засади справедливості судового розгляду [2].

За таких обставин, для представництва прокурором інтересів держави у порядку цивільного судочинства, необхідно не лише законодавче закріплення такої можливості, а й реальна необхідність участі прокурора у конкретній справі, що переважає навіть над ризиком порушення принципу рівності сторін.

Звернення прокурора до суду є крайнім засобом захисту державних інтересів та відбувається у випадках, коли відповідний суб'єкт владних повноважень не здійснює належним чином свої функції щодо їх захисту. Лише у такому разі прокурор може самостійно звернутись до суду, інакше прокурор не повинен підміняти собою суб'єкта владних повноважень.

Виходячи із подібних міркувань, Верховний Суд у своїй ухвалі від 31 січня 2019 року у справі № 727/3674/18 дійшов висновку, що оскільки строк звернення до суду суб'єкта владних повноважень із позовом про захист державних інтересів не сплинув, то суб'єкт владних повноважень не позбавлений можливості самостійно звернутись до суду із відповідним позовом. Отже, не доведено, що захист державних інтересів здійснюється неналежним чином, і у прокурора відсутнє право на звернення до суду за захистом таких інтересів [3].

У зв'язку з цим, слід відзначити, що Верховний Суд, вирішуючи питання про перебіг строку позовної давності при зверненні прокурора до суду за захистом державних інтересів, неодноразово відзначав, що перебіг строку позовної давності на такі вимоги прокурора збігається з перебігом строку позовної давності на звернення відповідного суб'єкта владних повноважень [4]. Інакше кажучи, строк позовної давності на звернення до суду суб'єкта владних повноважень спливає одночасно зі строком позовної давності на звернення до суду прокурора за захистом такого державного інтересу.

Застосовуючи вищенаведені правові позиції судів одночасно, видається, що прокурор фактично унеможливлений звернутись до суду за захистом державного інтересу, оскільки до спливу строку

позовної давності право на звернення до суду у нього не виникає, а після спливу – вже відсутнє, відповідне повноваження прокурора стає ефемерним.

На нашу думку, про неналежне здійснення суб'єктом владних повноважень захисту державних інтересів може свідчити незвернення до суду із відповідним позовом протягом розумного строку, а не протягом усього строку позовної давності. У такому випадку, з одного боку право прокурора на звернення до суду за захистом державних інтересів залишається реальним, а з іншого – прокурор зобов'язаний буде довести нездійснення або неналежне здійснення захисту державних інтересів суб'єктом владних повноважень, доказом чого може бути, наприклад, притягнення посадових осіб до відповідальності за бездіяльність.

Особливим випадком є відсутність суб'єкта владних повноважень, до компетенції якого належить захист відповідного державного інтересу – у такому разі прокурор повинен не лише обґрунтувати, що відсутній такий орган, але й надати відповідні докази того, що ним були вчинені всі необхідні дії для того, щоб встановити такий орган [5].

Відтак, на нашу думку, саме по собі виконання умов встановлених ч. 3 ст. 23 ЗУ «Про прокуратуру» не може бути достатньою правовою підставою для звернення до суду прокурора за захистом державних інтересів. Вбачається, що для такого звернення необхідна наявність дійсно виключних обставин, які полягають у неможливості держави захистити свої інтереси будь-яким іншим чином.

Список використаної літератури:

1. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Кресс проти Франції, заява № 39594/98, від 07 червня 2001 року [Електронний ресурс] // HUDOC database – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59511>.
2. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Менчинська проти Росії, заява № 42454/02, від 15 січня 2009 року [Електронний ресурс] // HUDOC database – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90620>.

3. Ухвала Верховного Суду від 31 січня 2019 року у справі № 61-636ск19 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79684627>.
4. Постанова Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 362/44/17 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79472747>.
5. Постанова Верховного Суду від 07 грудня 2018 року у справі № 24/1256/17 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78749905>.

Цал-Цалко Юлія Юліївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного процесу*

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА У ПЕВНИХ ВИДАХ ЦИВІЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Основним Законом України передбачено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом, правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, а отже, юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір, у передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи.

Цивільне процесуальне представництво – це правовідносини, які виникають на основі норм права і учасники яких є носіями суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, відповідно до яких одна особа – представник виконує на підставі повноваження, наданого йому законом, статутом, положенням, договором, процесуальні дії в цивільному судочинстві направлені на захист порушеного, невизнаного або оспорюваного права, свобод чи інтересів фізичної особи, прав та інтересів юридичних осіб та інтересів держави.

Відповідно до оновленого цивільного процесуального законодавства, а саме положень статті 58 ЦПК України, стороні, третій особі, а також особі, якій законом надано право звертатися до